

Н.І. Мачинська¹, канд. пед. наук, доцент, А.Я. Цюприк², канд. пед. наук, доцент
(¹Львівський державний університет внутрішніх справ,
²Львівський державний університет безпеки життєдіяльності)

ПЕДАГОГІЧНА ОСВІТА МАГІСТРАНТІВ ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ НЕПЕДАГОГІЧНОГО ПРОФІЛЮ РОСІЙСЬКОЇ ФЕДЕРАЦІЇ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ

У статті здійснено теоретичний аналіз науково-педагогічних джерел із проблеми становлення та розвитку інституту магістратури в Російській Федерації. Автори пропонують характеристику окремих напрямів педагогічної освіти магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю, визначають переваги та недоліки впровадження ступеневої підготовки майбутніх фахівців у вищі навчальні заклади.

Ключові слова: педагогічна освіта, магістранти, ступенева освіта, Болонський процес.

Постановка проблеми. Сучасний стан будь-якого суспільства залежить не лише від показників економічного розвитку, але й від тих капіталовкладень, яке це суспільство залучає у підготовку майбутнього покоління. Перспективи розвитку кожної держави прямо пропорційно залежні від освіченості її громадян і перш за все підростаючого покоління. Освіченість суспільства повинна стати основою для вирішення соціальних і економічних проблем, збереження й розвитку науки та культури, національних традицій, зміцнення держави й забезпечення її безпеки. У вирішенні цих завдань визначальною є роль педагога.

Сфера освіти, зокрема той її напрям, який забезпечує підготовку педагогів для різних типів навчальних закладів, привертає увагу різних учених продовж тривалого часу. Так, С. Сисоева аналізує взаємовплив і взаємозалежність освітніх процесів на формування та становлення особистості майбутнього педагога; О. Дубасенюк розглядає професійну педагогічну освіту в контексті компетентнісного підходу; А. Марчук досліджує особливості розвитку вищої освіти у Російській Федерації в контексті європейських інтеграційних процесів; С. Здіорук вивчає особливості формування єдиного відкритого освітньо-наукового простору та його вплив на професійно-педагогічну підготовку майбутнього педагога. Актуальною проблемою сьогодення є педагогічна освіта магістрантів, які згідно з чинним законодавством після закінчення вищого навчального закладу мають змогу здійснювати професійно-педагогічну діяльність у вищих навчальних закладах різного профілю та різних рівнів акредитації.

Мета статті – проаналізувати теоретичні аспекти та досвід впровадження окремих напрямів педагогічної освіти магістрантів Російської Федерації у практику підготовки майбутніх фахівців в умовах магістратури вищого навчального закладу непедагогічного профілю в Україні.

Виклад основного матеріалу. Програма розвитку педагогічної освіти Росії, прийнята на 2001 – 2010 роки, розроблена відповідно до Національної доктрини освіти Російської Федерації, законами Російської Федерації «Про освіту», «Про вищу і післявузівську професійну освіту», Федеральною програмою розвитку освіти і є основою державної політики, яка проводиться Міністерством освіти Російської Федерації в галузі педагогічної освіти.

Метою Програми є створення правових, економічних і організаційних умов для розвитку системи неперервної педагогічної освіти, що склалася історично в Росії [5, с. 14]. Програма має відомчий статус і служить основою для розробки регіональних, муніципальних програм розвитку педагогічної освіти й береться до уваги при створенні галузевих програм розвитку освіти. Регіональні й муніципальні програми розвитку педагогічної освіти створюються з урахуванням національних, регіональних, соціально-економічних, культурологічних та інших чинників.

Охарактеризуємо основні завдання Програми розвитку педагогічної освіти Росії:

- наукове й науково-методичне забезпечення якості педагогічної освіти;
- розвиток нормативно-правової й соціально-економічної бази системи неперервної педагогічної освіти;
- удосконалення управління системою неперервної педагогічної освіти;

- організація семінарів, конференцій, курсів підвищення кваліфікації;
- підготовка видань для системи неперервної педагогічної освіти й висвітлення питань педагогічної освіти в засобах масової інформації [5].

Оскільки тема нашого дослідження стосується виключно специфіки організації педагогічної освіти магістрантів вищих навчальних закладів непедагогічного профілю, більш детально проаналізуємо саме цей напрям педагогічної освіти.

Перша спроба підготовки фахівців освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» належить Університету дружби народів імені Патриса Лумумби (нині Російський університет дружби народів), де у 1989 році в якості експерименту була надана студентам можливість обирати кваліфікаційний рівень підготовки бакалаврів, а потім і магістрів з різних напрямків вищої професійної освіти. На економічному факультеті Московського державного університету була розроблена і схвалена Вченою Радою трирівнева система підготовки фахівців: бакалаврів, магістрів, кандидатів наук, яка з 1991 року стала втілюватися у життя також в якості експерименту [1].

У 1992 році Міністерством науки, вищої школи і технічної політики Російської Федерації була прийнята Постанова «Про введення багаторівневої структури вищої освіти в Російській Федерації», що дало можливість повернути російській вищій школі освітньо-кваліфікаційний рівень магістра, який був скасований у 1917 році. Поновлення підготовки магістрів у вищих навчальних закладах Росії систематично почалося з 1992 року відповідно до «Тимчасового положення про багаторівневу структуру вищої освіти в Російській Федерації». Поновлення підготовки майбутніх фахівців в умовах магістратури вищих навчальних закладів стало однією з необхідних умов входження Російської Федерації у Болонський процес [9].

Починаючи з 1999 року Російська Федерація реалізувала величезний складний за змістом обсяг заходів, спрямованих на входження в Болонський процес. Добре скоординована і дуже активна діяльність Росії здійснювалася як у зовнішній політиці на рівні вищого керівництва держави, так і в межах країни на рівні Міністерства освіти Російської Федерації, Асоціації ректорів, Російської академії наук, наукових товариств та громадських організацій.

Відбувся цілий ряд інших експериментів та вдосконалень системи вищої освіти РФ, а також активне громадське обговорення цих перетворень. Усі ці заходи, як правило, здійснювалися за участю експертів ЄС та відомих Міжнародних організацій. 2-3 грудня 2002 року на базі Санкт-Петербурзького державного університету згідно з наказом Міносвіти РФ від 14.10.2001 № 3582 відбувся міжнародний семінар "Інтеграція російської вищої школи в загальноєвропейську систему вищої освіти" [3].

Обговоривши академічні, наукові, політичні й культурні аспекти участі Росії в Болонському процесі та проблеми, пов'язані з інтеграцією російської вищої школи до європейського простору вищої освіти, учасники наради зазначили, що Болонський процес – це ефективний інструмент гармонізації системи вищої освіти країн-учасниць процесу. Входження Росії в Болонський процес слід розглядати у контексті національних інтересів Росії, розвитку зовнішньополітичного курсу країни, співпраці та інтеграції у Європу. Участь Росії в цьому процесі буде сприяти конкурентоспроможності російських освітніх послуг і кадрів викладачів та дослідників [2].

У сучасному світі відповідно до європейських стандартів магістратура – це другий рівень вищої освіти. За встановленим порядком для зарахування до магістратури необхідно мати вищу освіту, тобто володіти дипломом спеціаліста (у Росії), бакалавра або магістра за іншою спеціальністю. Після переходу російських вищих навчальних закладів на дворівневу систему навчання випускникам присвоюються ступені бакалавра або магістра. Бакалаврат і магістратура – це самостійні рівні вищої освіти.

Досвід підготовки магістрів як викладачів вищої школи вже існує в Росії. Так, у Санкт-Петербурзькому державному університеті магістрантів, аспірантів та викладачів, які не мають вищої педагогічної освіти, запрошують на додаткову освітню програму з можливістю отримання кваліфікації «педагог вищої школи». Спектр навчальних курсів охоплює 13 предметів: психологія розвитку студента; психологія навчання у вузі; психологія професійно-педагогічного спілку-

вання; психологія інтелекту та креативності; дидактика вищої школи; історія вищої освіти у Росії і за рубежом; нормативно-правові засади діяльності викладача у вузі; методика викладання у вищому навчальному закладі; інформаційні технології у вищій освіті; тренінг педагогічної риторики; іноземна мова (за програмою кандидатського екзамену); історія і філософія науки (за програмою кандидатського екзамену). Слухачі навчаються від одного до двох років за індивідуальним навчальним планом, який включає педагогічну практику у вищому навчальному закладі, підготовку і захист атестаційної праці з проблем вищої школи та організації освітнього процесу у вузі. Заняття проводяться у зручній для слухачів час 1-2 рази на тиждень по шість годин у вечірній час, відповідно до індивідуального плану. Слід відзначити, що навчальне навантаження складає 1080 годин; після завершення навчання видається державний диплом про додаткову (до вищої) освіту з присвоєнням кваліфікації «викладач вищої школи» [6].

Прагнення російської вищої освіти увійти до європейського освітнього простору актуалізує питання стандартизації, вироблення єдиних принципів забезпечення якості та оцінки підготовки фахівця. Ці принципи, як зазначають учені, повинні базуватись на розумінні спільності завдань сучасного вищого навчального закладу, головними з яких є:

- підготовка молодих фахівців до успішного входження на ринок праці;
- вироблення активної життєвої позиції й включення у соціальну діяльність;
- формування та розвиток особистості майбутнього фахівця та розкриття його особистісного потенціалу;
- формування потреби, бажання й готовності у сучасного фахівця постійно підвищувати свою кваліфікацію, оволодівати новими знаннями й застосовувати їх у різних сферах.

У вирішенні цих універсальних для будь-якого фахівця завдань гуманітарна освіта відіграє вирішальну роль. Вона створює можливості розширення соціального кругозору, грамотного планування кар'єри, самостійного формування гнучких освітніх траєкторій [4, с. 45].

Усе це свідчить про необхідність не зменшення, а, навпаки, збільшення гуманітарної складової в підготовці сучасних фахівців. Як зазначає А. Соколов, у підготовці сучасного інженера гуманітарна складова має бути доведена до 15-20% загального обсягу освітнього процесу [7, с. 91].

Дослідники пропонують окремі підходи до змісту та організації викладання гуманітарних дисциплін у вищому навчальному закладі непедагогічного профілю.

1. Більш глибоко диференціювати навчальні курси гуманітарних дисциплін з врахуванням спеціалізації та рівня кваліфікації майбутнього фахівця. Наближені до професійної підготовки студента дисципліни будуть безпосередньо сприяти формуванню висококваліфікованого фахівця.

2. Впровадження нових навчальних дисциплін, особливо на старших курсах. Ними можуть бути «специфічна (професійна) педагогіка», «педагогіка і психологія» (відповідно до професійної діяльності), «історія світового та українського менеджменту», «соціальні аспекти професійної діяльності» та ін. Розширення складу гуманітарних дисциплін не повинно впливати на збільшення загального обсягу гуманітарної підготовки студента. Це може здійснюватись за рахунок впровадження спецкурсів за вибором студента, кооперації з профілюючими та випускними кафедрами, використання нових методик за принципом дистанційного навчання, використання Інтернету та інших сучасних форм отримання інформації.

3. Перепідготовка викладацького складу гуманітарних кафедр. Гуманітарні кафедри мають великий досвід кінця 80-х – початку 90-х років минулого століття, коли відбувалось формування нової концепції гуманітарної освіти в державі. Дослідники вважають, що протягом двох-трьох років у кожному ВНЗ виробиться система широкої та ґрунтовної гуманітарної освіти, затребуваної студентами й сучасним суспільством.

4. Принципове вдосконалення освітніх технологій на кафедрах вищих навчальних закладах.

5. Створення у кожному ВНЗ власної моделі загальної, у тому числі гуманітарної, підготовки бакалавра та магістра. Така модель повинна включати у себе кількісні та якісні характеристики системи «знання – уміння – навички», нормативної бази підготовки студента, співвідношення фундаментальних, прикладних, професійних, кваліфікаційних знань, змісту сучасної професійної діяльності й, нарешті, самого випускника-фахівця.

6. Весь освітній процес у вищому навчальному закладі повинен бути націленим на кінцевий результат – формування конкурентоспроможного фахівця, відповідно до прийнятої у ВНЗ моделі [7, с. 92].

Зрозуміло, наголошують вчені С. Сисоева, А. Глузман, Г. Паніна, А. Марчук. та ін., що запропоновані ідеї та пропозиції є дискусійними. Розв'язання проблеми вдосконалення вищої освіти в Російській Федерації, підвищення якості підготовки фахівця, його конкурентоспроможність, компетентність, місце у цих процесах гуманітарних дисциплін потребують активного обговорення не тільки з боку гуманітарних, але й профільюючих кафедр, а також керівників вищих навчальних закладів, студентів, роботодавців, широкої громадськості.

Таким чином, поняття «компетенція» включає не тільки когнітивну і операційно-технологічну складові, але і мотиваційні, етичні, соціальні, поведінкові аспекти (результати освіти, знання, уміння, систему ціннісних орієнтацій).

Магістратура технічного університету володіє наступними можливостями:

- дозволяє більшою мірою використовувати науково-педагогічний потенціал університету, стимулює творчу, наукову і науково-методичну діяльність, приваблює нові педагогічні кадри із системи Російської академії наук, із високотехнологічних фірм і т.д. Магістранти як повноправні співпошукачі беруть участь у багатьох видах наукових досліджень і у виконанні російських і міжнародних грантів;
- здатна оперативної і гнучко реагувати на потреби економіки, промисловості, наукових організацій. Індивідуалізація магістерських програм на базі широкої фундаментальної бакалаврської підготовки дозволяє магістрантам адаптуватися до майбутньої професійної діяльності вже в процесі навчання;
- створює додаткові можливості для підвищення якості підготовки науково-педагогічних кадрів через аспірантуру. Більшість випускників магістратури, які вступають до аспірантури, як правило, вже мають складені кандидатські іспити і здатні підготувати до захисту кандидатську дисертацію вчасно;
- виступає ефективним механізмом еволюції факультетів університету, які зіткнулися сьогодні з гострими проблемами ґрунтового оновлення змісту освіти і підготовки сучасних науково-педагогічних кадрів для власного розвитку і оволодіння конкурентно-здатних позицій на російському і світовому ринку освітніх послуг;
- створює додаткові можливості у підготовці високоякісних спеціалістів у міждисциплінарних галузях, які формуються відповідно до світових тенденцій міждисциплінарного синтезу в сучасній науці та техніці;
- дозволяє ефективно зберігати і розвивати тенденції російської вищої школи в умовах її інтеграції в європейський простір вищої освіти [3, с. 403]. Таким чином, магістр-спеціаліст спроможний працювати в особливо складних умовах, у сфері високих технологій і нових напрацювань.

Сьогодні в Росії близько 140 вищих навчальних закладів відкрили програми для магістрантів. У Москві їх близько 30, а в Санкт-Петербурзі – понад 15. І все ж таки система залишається нововведенням для сучасної Росії. Проаналізуємо переваги запровадження багаторівневої системи освіти у вищі навчальні заклади Російської Федерації, опираючись на дослідження науковців з Росії [9]:

- у магістратури є одна із важливих функцій – приймати у свої ряди дорослих людей, які прагнуть отримати другу освіту, що створює сприятливі передумови для розвитку системи освіти впродовж життя;
- магістратура здатна виробити у випускника універсальний підхід до конкретної професійної діяльності; магістри отримують комплекс компетенцій, що дозволяють одразу кваліфіковано виконувати певні функції, згідно з конкретною спеціалізацією;

- у найбільш престижних вищих навчальних закладах Росії магістратура – це можливість передати студентові знання, які не були включені (з суб'єктивної або об'єктивної причин) у досить жорсткі рамки стандартів повної вищої освіти;
- магістратура дозволяє зробити плавний перехід з однієї спеціальності до іншої або доповнити базову освіту;
- навчання в магістратурі ґрунтується на принципі індивідуального підходу, що передбачає не тільки вільний вибір студентами окремих курсів, але (що найбільш важливо) визначати індивідуальну траєкторію навчання; вона визначається самим магістрантом спільно з його керівником;
- у процесі навчання в магістратурі студент пише і захищає дисертацію, яка згідно з нормативними вимогами є близька до кандидатської дисертації, що в майбутньому може перерости до рівня кандидатського дослідження;
- магістратуру можна розглядати як реальну альтернативу другій вищій освіті, адже магістерські програми побудовані таким чином, щоб давати поглиблені знання з цілого комплексу навчальних дисциплін.

Але разом з тим ступенева система освіти в Росії характеризується певними недоліками [8]:

- у Росії немає інфраструктури, типової для англо-американської системи освіти, перш за все, мається на увазі бакалаврат; традиційною вважається вища освіта, в результаті якої видається диплом після 5-6 річного терміну навчання (саме на них в основному і попит, а бакалаври вважаються фахівцями з неповною вищою освітою і не можуть знайти роботу);
- болонська система передбачає єдиний ступінь доктора наук, але згідно з ранжуванням наукових ступенів у Росії цей ступінь відповідає кандидату наук, а російський доктор – вчений значно вищого рівня;
- серед абітурієнтів магістратури, як і раніше, переважають випускники-спеціалісти, що не зовсім відображає суть даної структури;
- при переході на дворівневу систему дуже важливою є академічна мобільність, що передбачає створення для студента можливості навчатися у різних університетах впродовж усього періоду підготовки в магістратурі, що на даному етапі залишається тільки на рівні теоретичної ідеї.

Як поодинокий приклад слід проаналізувати досвід впровадження у процес підготовки фахівців в умовах магістратури різні види міжнародної складової навчання. Зокрема, у московських вищих навчальних закладах – МЕСІ, МГУ, МГІМО – для підготовки магістрантів пропонують такі форми навчання:

- стажування (короткострокові виїзди за кордон, що передбачають відвідування профільних компаній та навчання);
- різні програми обміну щодо тривалості навчання (перевага навчання за кордоном полягає в тому, що вивчення декількох модулів за кордоном дає право на отримання додаткового сертифіката або свідоцтва);
- можливість навчатися за кордоном дає право на отримання диплома магістра закордонного ВНЗ;
- студенти можуть отримати досвід роботи або практики в міжнародних і зарубіжних компаніях, що дуже корисно для розвитку кар'єри;
- участь у міжнародних проектах [8].

У Російському державному гуманітарному університеті уже відкрита міжнародна магістратура, спільно з університетом міста Констанц (ФРН). Студенти магістратури мають можливість впродовж семестру пройти навчання в Німеччині, а магістранти з вузу-партнера – у Росії. Рівень співпраці дозволяє видавати після закінчення магістратури диплом з додатком (Diploma Supplement), а договір передбачає видачу успішним магістрантам двох дипломів [9]. Планується відкриття низки міжнародних магістерських програм, де в якості партнерів розглядаються університети США, Великобританії, Японії, Німеччини та Франції.

Висновки. Таким чином, підготовка магістрантів у вищих навчальних закладах Російської Федерації здійснюється на основі таких положень:

- “Положення про магістратуру в структурі вищої школи Росії”, яким регламентуються нормативно-правовий та змістовий статус основної освітньої програми підготовки магістрів;
- автономія вчених рад вищих навчальних закладів самостійно вирішувати питання впровадження, змін, визначення та реалізації спеціалізацій у програмах підготовки майбутніх фахівців;
- внесення в перелік «Єдиного кваліфікаційного довідника посад керівників, спеціалістів та інших службовців» перелік посад, які вимагають наявності освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр»;
- існування загальних правил, що регламентують обмін магістрантами та викладачами, які беруть безпосередню участь у їх навчальному процесі, між вітчизняними вищими навчальними закладами, а також між вітчизняними та закордонними вищими навчальними закладами на основі визначених форм фінансування такого обміну;
- надання права вченим радам вищих навчальних закладів, які мають дозвіл на здійснення ліцензійного набору абітурієнтів для підготовки їх за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр» самостійно визначати порядок прийому в магістратуру осіб, які успішно закінчили навчання за основною освітньою програмою підготовки бакалаврів.

Отже, підготовка майбутніх викладачів в умовах магістратури вищого навчального закладу непедагогічного профілю в Російській Федерації може здійснюватися за умови виконання ними вимог державного стандарту професійно-педагогічної підготовки таких фахівців. Магістри-викладачі можуть займати ключові посади у вищих навчальних закладах різних рівнів акредитації.

Особливості педагогічної освіти магістрантів, характер і традиції педагогічної підготовки, вимоги до випускника різних освітніх установ диференціюється залежно від сфери майбутньої професійної діяльності й характеру вимог до фахівця в тій чи іншій професійній структурі.

Література:

1. Глузман А.В. Профессионально-педагогическая подготовка студентов университета: теория и опыт исследования: Монография / А.В. Глузман – К.: Поисково-издательское агентство, 1998. – 252 с.
2. Кіровоградський державний університет [Електронний ресурс]: Режим доступу: <http://www.kspu.kr.ua/index.php?option=com.content&view=article&id=73%3A2011-02-18-16-07-56&catid.> – Загол. з екрану. – Мова укр.
3. Научный сравнительный анализ содержания образовательных программ отечественных и зарубежных вузов в наукоемких областях науки и технологии: монография / В.В. Губарев, Ю.С. Перфильев, А.П. Суржиков, Н.М.Эдвардс; Томский политехнический университет. – Томск: Изд-во томского политехнического университета, 2009. – 494 с.
4. Панина Г.В. К вопросу о компетенциях и статусе бакалавра / Г.В.Панина // Высшее образование в России. – 2009. – № 6. – С.40-46.
5. Программа развития педагогического образования России на 2001–2010 годы // Педагогическое образование и наука. – 2000. – № 1. – С.14-25.
6. Сисоєва С.О. Педагогічна компетентність викладача вищого навчального закладу непедагогічного профілю / С.О. Сисоєва // Компетентнісний підхід у сучасній університетській освіті: Збір. наук. пр. – Рівне: НУВГР, 2011. – 165 с. – С.3-11.
7. Соколов А.С., Южакова Л.В. Некоторые проблемы гуманитарного образования инженера / А.С. Соколов, Л.В. Южакова // Высшее образование в России. – 2009. – № 4. – С. 90 – 93.
8. <http://ea2011.com.ua/materially-konferentsiji/sektsiya-3-osvitni-vymiryuvannya-i-monitorynh-yakosti-osvity-u-zahalnoosvitnij-ta-vyschij-shkoli/standart-pidgotovky-mahistriv-zaspetsialnistyu-osvitni-vymiryuvannya.html>.
9. [http://www.phys.msu.ru/rus/about/sovphys/ISSUES-2008/4\(64\)-2008/64-11/](http://www.phys.msu.ru/rus/about/sovphys/ISSUES-2008/4(64)-2008/64-11/).

Н. И. Мачинська, А. Я. Цюприк

**ПЕДАГОГИЧЕСКОЕ ОБРАЗОВАНИЕ МАГИСТРАНТОВ ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ
ЗАВЕДЕНИЙ НЕПЕДАГОГИЧЕСКОГО ПРОФИЛЯ РОССИЙСКОЙ ФЕДЕРАЦИИ:
ТЕОРЕТИЧЕСКИЙ АНАЛИЗ**

В статье осуществлен теоретический анализ научно-педагогических источников по проблеме становления и развития института магистратуры в Российской Федерации. Авторы характеризуют отдельные направления педагогического образования магистрантов высших учебных заведений непедагогического профиля, определяют преимущества и недостатки внедрения ступенчатой подготовки будущих специалистов в высшие учебные заведения.

Ключевые слова: педагогическое образование, магистранты, ступенчатое образование, Болонский процесс.

N.I. Machynska, A. Y. Tsyupryk

**TEACHER EDUCATION UNDERGRADUATE HIGHER EDUCATION INSTITUTIONS
NON-TEACHING PROFILE RUSSIAN FEDERATION: THEORETICAL ANALYSIS**

The article presents a theoretical analysis of the scientific and educational sources on the issue of formation and development of the Master of the Russian Federation. The authors propose the specific areas of teacher education undergraduates universities non-teaching profile, determine the advantages and disadvantages of implementing speed training future professionals in higher education.

Key words: teacher education, graduate, gradual education, the Bologna process.

